LEEN BEDAUX

Een eerste serieuze poging om het WorldWideWeb onder woorden te brengen stamt uit 1948 en is toe te schrijven aan de wiskundige Norbert Wiener. In zijn boek *Cybernetics* definieerde hij een opkomend complex veld van boodschappen dat door haar omvang niet meer eenvoudigweg te structureren was. Vroegtijdig zag hij in dat door verveelvoudiging en vertakking van informatie- en communicatiesystemen traditionele lineaire, mechanistische modellen niet meer volstonden. Het is frappant dat juist deze bètawetenschapper, die zich boog over de meest ingewikkelde formules, de beperktheid van mechanistische principes onder ogen zag en de maatschappelijke effecten voor de toekomst ervan beschreef.

Een oplossing zocht Wiener in de combinatie van mechanistische en vitalistische ideeën. Ter verduidelijking van het verschil tussen beide vergeleek hij Newton en Bergson met de beginselen met astrologie en meteorologie. Hij accentueerde het verschil tussen de omkeerbare tijd van de fysica waarin toekomst en verleden in een vaststaand model zijn ondergebracht en de onomkeerbare tijd van de biologie waarin geen exacte vaststellingen voor de toekomst te berekenen zijn. Wiener hanteerde een feedbackconstructie om vitalistische principes te laten participeren in de ontwikkeling van gecompliceerde mechanistische processen. Deze methode werd ingezet om toekomstig gedrag te kunnen sturen door kennis uit het verleden.

In het vroege werk van Dan Graham is de in de jaren zestig populaire wetenschaptheorie van Wiener terug te vinden. In *Sunset to Sunrise* (1969) wordt zowel de berekenbare stand van de zon als de onvoorspelbare stand van de wolken door de kunstenaar op de voet gevolgd. Hierin wordt een tijdruimte voorgesteld waarin mechanistische en vitalistische processen in elkaar schuiven. Dit uitzonderlijke werk binnen zijn oeuvre lijkt fundamenteel voor zijn opvattingen over een veranderend tijdbesef in de late jaren zestig. In navolging van Wiener gebruikt ook Graham de feedbackmethode. Met zijn *Time Delay Room* (1974) toont hij constructies waarin verleden, heden en toekomst in ieder actueel moment simultaan vertegenwoordigd zijn. Het werk suggereert dat ieder actueel moment niet alleen aan de toekomst voorafgaat, maar dat de toekomst in het actuele moment te sturen ofwel te manipuleren is.

Graham past de methode toe als maatschappijkritisch instrument om de verouderde voorstelling van een modernistisch lineair tijdsconcept te doorbreken. In een ietwat cryptische beschrijving preciseert de kunstenaar zijn kritisch perspectief op het modernistische vooruitgangsdenken: 'What I was trying to do is contrast Renaissance perspective with time feedback. I was very involved with *Cybernetics,* making a feedback loop to yourself, a few seconds before.' In tegenstelling tot Wiener die feedbackmethode hanteerde om mechanistische processen door te ontwikkelen, benadert hij de invloed van feedback op vitalistische principes. De experimenten van Graham kunnen worden gezien als studies over manipuleerbaarheid en stuurbaarheid van tijd in het opkomende internettijdperk.

mei 2009, *Leen Bedaux*